

"ROŽMAN-FENOMEN"

IVANA ŠEPETAVEC
Miramarski podvožnjak 4
10000 Zagreb

UDK: 289(497.5)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 25.08.2002.
Prihvaćeno: 15.10.2002.

Politička i socijalna previranja, doba kada se postojeće vrijednosti dovode u pitanje uvjetuju rađanje specifičnih društvenih fenomena. Usporedbom društvene i političke situacije u Hrvatskoj i razvoja Hare Kršne pokreta, prikazan je medijski kontekst Rožman-fenomena, ali i individualna svjedočenja pripadnika ovog kontroverznog pokreta.

Ključne riječi: antropologija religije/suvremeni religijski pokreti/Hrvatska

UVOD

Medijska eksponiranost *Damira Rožmana Gopala* i njegovih sljedbenika, koja je punila naslovne stranice novina, zainteresirala je i privukla veliku, uglavnom negativnu pozornost javnosti. Svi su s ogorčenjem ili podsmijehom komentirali njegovu pojavu, pogotovo u Samoboru gdje je i osnovana njihova misija *Prema Vrndavana Matha*.

Uznemireni i šokirani roditelji ocijenili su *Rožmana (Gopala)* "nemoralnim i opasnim" (*Večernji list*, 25.11.2001) zato što navodi da njihova djeca "radi sumnjivih poziva i poruka napuštaju škole i fakultete, odaju se prosjačenju, nemoralnom životu u komuni, konzumiranju opijata i tko zna čemu još." (*Večernji list*, 25.11.2001).

Najavljivani su i prosvjedi pred Hrvatskim saborom jer je zaključeno da zakon roditeljima ne ostavlja nikakve ovlasti. Pomoć im je ponudila samo kršćanska Duhovna obnova. "Okupili su ih u svojim prostorijama u Vodnikovoj ulici i rekli im da djecu mogu vratiti jedino — predanom molitvom" (*Globus*, 9.11.2001.). Po informacijama iz Državnog zavoda za statistiku registrirani su kao vjerska zajednica, što znači da su "pravno stekli status jednak katoličkoj, budističkoj, vaišnavskoj, ali i izmišljenoj Crkvi neopisivog blagostanja što ju je nedavno, za 50 kuna, registrirao novinar *Jutarnjeg lista* da ukaže na apsurd i besmisao postojećeg zakona" (*Globus*, 9.11.2001.).

Drago Plečko, dogradonačelnik Samobora, izjavio je kako su izvještaji policije i Državnog odvjetništva potvrdili da u njihovoj misiji nema dokaza o bilo kakvim kaznenim djelima, ali "nije bitno moje osobno mišljenje, no stav je Poglavarstva da fenomeni koji odgojno loše djeluju bolje da napuste grad" (*Slobodna Dalmacija*, 30.10.2001.).

U studenom 2001. sele se u Zagreb, u Kranjčevićevu 25, gdje osnivaju Ured za odnose s javnošću u stanu sljedbenika Luke Rocca. Ni ovdje nisu naišli na ugodnu dobrodošlicu. Sve češće su se mogli čuti komentari kao:

Od mog je frenda sin pošao tom budali. U kući im je ludnica jer im je taj zaludio dijete u 24-toj godini. Policija ništa ne može jer je mali punoljetan, i kaj sad? Ja bih ga upucao!" ili "Čuo sam da je taj tip gotovi 'komad budale' kome sljedbenici peru noge u mlijeku, a zatim to piju. Također sam čuo da prosjače za njega, a on taj novac ulaže u nekretnine. Nemam dovoljno informacija da bih mogao realnije prosuditi radi li se o još jednom luđaku ili se radi o organiziranom ataku. Vrijeme će pokazati ipak!¹

Damir Rožman, pod stalnim verbalnim, ali i fizičkim napadima nije posustajao u svojoj misiji i dalje je naglas pričao o svojim "duhovnim igrama" sa Kršnom i Isusom i privlačio nove poklonike. Neodobravanje sredine tumačio je na sljedeći način:

Pa ni katoličke obitelji nisu sretne kada njihova djeca odu u svećenike ili časne sestre (Slobodna Dalmacija, 30.10.2001.).

Cijela ta medijska pozornost privukla je i moju pažnju. Još u početku njihova djelovanja (Samobor i prelazak u Zagreb) bilo mi je zanimljivo pratiti, u vlastitoj okolini, kako se svi "nakostriješe" na spomen Rožmana, s tim da nitko nije imao nikakve izvjesne informacije — samo bi se iz konteksta izvlačile činjenice iz novinskih članaka koje bi prepričavanjem postajale "sočni" trač. Drugim riječima, u to doba *Rožman* je bio glavna medijska zvijezda.

Kao gost u emisiji *Nightmare Stage* na OTV-u bio je izložen i Malnarovu vrijeđanju i vrijeđanju gledatelja, pri čemu nije "skidao" smiješak sa lica: nitko ga nije mogao isprovocirati i svima je odgovarao s istim tonom i euforičnim izgledom.

Takva ogorčenost ljudi, njegova upornost i "prkošenje" društvenoj okolini potaknulo me da vidim o čemu je riječ. O čemu on to priča, kakva je to "košarka s Kršnom i Isusom u duhovnom svijetu"? Kakvi su to ljudi koji ga slijede i koji piju mlijeko u kojemu je on prethodno oprao svoja "sveta stopala"?

Sve što sam znala o Rožmanu i sljedbenicima bilo je iz novina ili tračeva i jedini je način bio odlazak na "njihov teritorij". Pričajući i družeći se s njima (tri puta u Kranjčevićevoj 25), uvidjela sam da nisu "ništa posebno": obični mladi ljudi koji vjeruju u "nešto" i ne razlikuju se puno od ostatka svoje populacije u drugim duhovnim pokretima. Imaju tek provokativniju priču i medijsku eksponiranost.

Oni "sami po sebi" kao misija nisu baš toliko interesantni koliko tijek događanja koji pogoduje njihovu sociološku i religioznu pojavu — način kako stupaju na "religioznu scenu". Otuda i sam naziv ovog istraživanja — "*Rožman-fenomen*". Činjenica je da je "to" jedan fenomen koji je uspio uzburkati javnost, medije, crkvu, "vratiti" društvo na problem sektu, kultova i mističnih učenja. Tijekom izlaganja namjerno

---

¹ <http://pab52.../freferendumfrm5.showMessage?topicID=40.topi>

izbjegavam koristiti pojam "sekte" koji, kako sam zamijetila, daje negativan predznak cijeloj stvari.

U samome istraživanju najbitnije mi je bilo pripovijedanje i samoobjašnjavanje njegovih sljedbenika, dok je Rožmanova "psihološka analiza" ključna samo u kontekstu *prelaska* njegovih religioznih iskustava u iskustva njegovih sljedbenika.

HINDUIZAM I "HARE KRŠNA" NA ZAPADU

Glavni korijen pokreta leži u hinduizmu, za koji se može reći da je kolektiv religija povezan čvrstom religijskom tradicijom i kao takav izmiče "zapadnjačkom" pojmu religije; nema klasične institucije crkve niti općeg obvezatnog nauka. Gledano "izvana" karakterizira ga proturječnost i kompleksnost, ali ulazeći u taj kaos uočava se harmonizirani sklad djelovanja — sve kao takvo funkcionira, sve ima svoje kako i zašto. Svatko ima svoju "crkvu", svoj opći obvezatni nauk, svog glavnog i jedinog boga. Religije unutar hinduizma potječu iz istih povijesnih korijena, povezuje ih zajednički zemljopisni prostor, društveno-gospodarski i kulturni odnosi.²

Za razumijevanje hinduizma, a i daljnjeg izlaganja, važno je pojasniti teoriju reinkarnacije ili nauka o ponovnom rođenju. Duša, kako se vjeruje, svojim djelovanjem određuje svoju sudbinu. Ona "luta" iz života u život dok ne dosegne oslobođenje. Karma (izvedena iz gl. korijena "činiti, djelovati") je u stvari reakcija akcije ili posljedica nekog djelovanja, koja može biti dobra ili loša. Svatko uživa ili pati u plodovima svoga djelovanja u ovom ili u nekom od narednih života. Zakon karme (dobre ili loše) vezuje dušu za krug rođenja.³

No nas ovdje u prvome redu zanima uspjeh hinduizma na Zapadu, a za taj je vjerojatno najzaslužniji upravo dolazak pokreta *Hare Kršne* u Ameriku. Način propovijedanja i pristup ljudima u ondašnjoj političkoj i društvenoj situaciji (Vijetnamski rat, hipi-pokret) nailazi na pozitivnu reakciju i odaziv ljudi.

Najzaslužnija osoba bio je A. C. *Bhaktivedanta Swami*, poznat kao *Srila Prabhupada*, koji dolaskom u Ameriku 1965. g. nastavlja svoju životnu misiju.

---

² Glavna religijska podjela unutar hinduizma jest: a) *višnuizam* (*vaišnavizam*); podrazumijeva one koji štiju boga *Višnu*, čuvara svijeta ili onog koji uspostavlja kozmički red; njegova posljednja inkarnacija na Zemlji bio *Kršna*, kojeg smatraju jedinom savršenom i potpunom inkarnacijom Boga u ljudskom obliku, b) *šivaizam*; oni koji štiju boga *Šivu*, razoritelja svijeta; njegovo razaranje je izbavljenje iz okova postojanja i prolaznosti, c) *šaktizam*; štovatelji ženskog božanstva koje se štije kao majka; ima potpunu moć nad ljudima, ona ih rađa i uništava.

³ Tri puta oslobođenja najčešće spominjana u literaturi su:

1. *karma-marga* ili put djelovanja; pravilnim djelovanjem koje je propisano u *Vedama* (pravilnim ritualnim radnjama i žrtvovanjima) dosiže se oslobođenje
2. *jnana-marga* ili put znanja; zahtijeva preobrazbu cjelokupne čovjekove svijesti. Najaktualnije tehnike na tom putu su yoga i askeza.
3. *bhakti-marga* ili put predanosti; put Božje ljubavi, kako ga još nazivaju, uzajamno je približavanje čovjeka i Boga.

Osnivanjem *Međunarodnog društva za svjesnost Kršne* ili *ISKCON-a* ostvaruje svoju viziju društva, koja s vremenom dobiva sve više i više simpatizera. Zanimljivo je da je *Prabhupada* ponovnim povratkom u Indiju "vratio" vjeru Indijaca u vlastitu kulturu. Ali u Indiji nikad nije bio ponovljen uspjeh iz SAD-a (uspjeh koji su očekivali). Amerika je bila najplodnije tlo za "presađivanje" svjesnosti Kršna.

Indijci su, kako tvrdi *ISKCON*, "*bili previše neupućeni u svoje duhovno naslijeđe ili previše osakaćeni siromaštvom da bi ozbiljno prihvatili svjesnost Kršne*" (Goswami 1994:351). Mogli bi se dodati i da bi u Indiji, koja je konglomerat religija, *ISKCON* izgledao samo kao još jedna sekta koja traži svoje poklonike u mnoštvu duhovnih učitelja i mistika.

Četrnaestoga studenog 1977. *Sri Prabhupada* napušta ovaj svijet ostavljajući iza sebe 60 napisanih i izdanih knjiga, preko 108 osnovanih hramova i tisuće sljedbenika.

Sinteza Istoka i Zapada tj. sinteza dijametralno suprotnih mentaliteta, kao što pokazuje slučaj "*Hare Kršne*" na Zapadu, u početku nailazi na "plodno tlo" političkih, religioznih i socijalnih pretpostavki. Ali sad se postavlja pitanje može li takav spoj i opstati?

HARE KRŠNA U HRVATSKOJ

U Duhovnosti novog doba Marijan Grakalić (1994.) daje popis duhovnih pokreta koji se mogu pronaći u našoj okolini od dvadesetih godina prošloga stoljeća:

1. Obnova "dnevne mudrosti"
  - a) *teozofija*, 1924.
  - b) *antropozofija*, između I. i II. svjetskog rata
  - c) *rozenkrojceri*, početak 1980.

2. magijsko-poganski pokreti
  - a) *orto templi orientis* (Thelemitska kultura), 1980.
  - b) *sotonisti*, 1988.

3. nova gnoza
  - a) *scientologija*, 1970.
  - b) *udruženja psihotroničara*, 1984.
  - c) *bijela gnostička crkva*, 1988.

4. guruistički pokreti
  - a) *transcendentalna meditacija*, 1970.

- b) *Hare Kršna* pokret, 1979.
- c) *Ananda Marga* (Put blaženstva), 1984.
- d) *Bhagawan Rajneeshi* pokret, 1970.
- e) *misija božanske svjetlosti (guru Maharaj Ji)*, 1970.
- f) Sathya Sai Baba, 1970.
- g) *Eckankar*, 1980.

5. druga orijentalna učenja

- a) *zen-buddhizam*, 1981.
- b) *shingon*, početak 1970.

6. iscjeliteljske alternative

- a) *kozmološko-mistične koncepcije*, 1980.
- b) *bioenergija*
- c) *iscjelitelji*

7. duhovne grupe

- a) *Akademija života*, 1988.
- b) *Svarun*, kasne 1980.
- c) *Radna grupa za duhovne pokrete*, 1980.

8. kršćanski kult i alternativa

- a) *Mormoni*, 1983.
- b) *Jehovini svjedoci*

Iz ovog, vjerojatno ipak nepotpunog i površnog popisa možemo uočiti da se većina pokreta pojavljuje 1970-ih i 1980-ih godina, dakle kada i *Hare Kršna*, koji je okupio glavninu sljedbenika duhovnih pokreta. Pod pojmom sljedbenika ograničavam se na adolescentsku populaciju koja je "neoblikovana" i u dobi traženja odgovora koje u svom okruženju ne dobivaju na zadovoljavajući način:

Kao i svaki mladi čovjek nezadovoljan postojećim vrijednostima u društvu, a tako i u pogledu religiozne ponude okrećem se u 17-toj godini Indiji te egzotičnim idejama yoge, reinkarnacije i vegetarijanstva tražeći nešto mistično, drugačije i stvarno (Ivan, priča 4.).

ili jednostavno razočarani svijetom koji susreću u svom okruženju:

... problem ovog svijeta ... ja sam to jednostavno želio mijenjati, a onda vidiš da ne možeš mijenjati svijet, tako ne funkcionira ništa... Onda sam vidio da trebam sebe mijenjati... Svatko priča svoje probleme onom drugom, ovaj drugi se pravi da sluša i jedva čeka da ovaj završi da bi mogao doći na red... i onda te ljubavne veze koje su katastrofa totalno, postoje neke trenutačne privlačnosti, onda postoji proljeće, neki vanjski utjecaji... Onda sam bio razočaran!!... naravno, to je prirodno... ja mislim da je svako razočaran s ovim svijetom. Samo netko je više, netko manje, ali ljudi jednostavno prestanu vjerovati, misle da je to tak! To možeš često čuti kada ljudi navrše 25, 30 godina, kako tko,... žena, djeca, posao, to bili smo mladi, vidjet ćeš kada dođeš u naše godine, počet ćeš razmišljati realno — ali to realno je njihova realnost!... (Luka, priča 1.).

Razlog zašto baš *Hare Kršna*, od svih dostupnih guruističkih pokreta može se tražiti u nekoliko karakterističnih elemenata prakticiranja sljedbeništva. Prvo, u načinu propovijedanja pjevanjem, plesanjem i sviranjem na ulicama i trgovima, zatim propovijedanjem po kućama i stanovima, prodavanjem knjiga, mirisnih štapića i ukusnih vegetarijanskih specijaliteta. U ovo doba, koje oni nazivaju *Kali Yugom*, dolazi do propasti duhovnog znanja. Ne mogu se primijenjivati nikakve druge metode samospoznaje osim pjevanja *Mahamantre*. Dakle, takav način propovijedanja "cilja" na masovnost sljedbenika i simpatizera. Njihova pristupačnost i otvorenost privlačila je adolescentsku populaciju koja je tražila drukčiji način razmišljanja. Obučeni u tradicionalnu indijsku odjeću, izbrijanih glava i sa stalnim smiješkom na licu, "lako" privlače poglede znatiželjnika. Tu je i *egzotična kuhinja*, indijska vegetarijanska kuhinja u kojoj se jako pazi na porijeklo hrane, način kuhanja i serviranja jela. Mnogi sljedbenici ipak ponajviše ističu filozofiju, način mišljenja koji dominira praksom pokreta.

... ono što me osobno najviše privuklo, a to je nadasve bliska, zaokupirajuća i informacijama beskonačno bogata filozofija (Neven, priča 3.).

... onda sam se počeo polako zanimati za tu njihovu filozofiju. Ispočetka mi je sve to bilo jako odbojno jer je sve bilo kao *Auschwitz*, ono ne, užasno strogo,... Onda sam počeo čitati knjige od *Prabhupada*, onda sam vidio to ogromno znanje... (Luka, priča 1.).

U svom izvornom kontekstu vedska književnost zaista nudi obilje informacija i zavidan filozofsko-religiozni sustav. Poanta je naime u velikoj raznolikosti tumačenja, u mnoštvu podgrupa koje *hinduizam* sadrži (Ivan, priča 4.).

Filozofija *Hare Kršne* glavne ideje crpe iz kanonske literature koju čine važni spisi indijske religijske kulture; *Vede*, zatim "srž Veda" *Bhagavad-Gita* (temelj znanja) i dio indijskog epa *Mahabharate*, u kojoj je predstavljen razgovor između *Kršne* i njegova prijatelja *Arjuna*, održan prije 5 000 godina neposredno uoči velike bitke na *Kuruksetri*. *Arjuna*, veliki ratnik, prije same bitke postavlja ključna pitanja o smislu života. *Kršna* u ulozi vozača bojnih kola daje odgovore koji su namijenjeni svakom ljudskom biću.

Dio kanonske literature tvori i opsežan *Shrimad Bhagavatam*, u kojem se nalaze mitske priče o *Kršni*. Bog, prikazan kao dječak s flautom koji se smije i pleše jest *Kršna*, što znači sveprivlačan. Možemo ga voljeti kao vrhovno nepoznato biće, vrhovnog

gospodara, prijatelja, dijete ili ljubavnika. "Kršna je kao Nad-duša u svačijem srcu, vrhovni vlasnik i gospodar svakog pojedinačnog tijela. Ako svoju sklonost ka ljubavi usredotočimo samo na Kršnu, samim tim odmah ćemo doći do univerzalne ljubavi, mira i jedinstva" (Prabhupada, 1992). On je izvor svega zadovoljstva koje nije moguće spoznati filozofskim proučavanjem ili meditacijom — samo beskrajnom i čistom ljubavi upućenom njemu i svim živim bićima.⁴

Smisao života koji propagiraju jest razviti odnos pun ljubavi s Bogom, doseći čistu ljubav prema Bogu. Takva osoba puna ljubavi, onda i samilosti prema svim živim bićima, prekida ovaj krug rođenja i smrti "napuštajući ovaj svijet odlazi u vječno kraljevstvo Božje, u duhovni svijet pun vječnosti, znanja i blaženstva."⁵ Znači Bog nije "starac sa dugom sijedom bradom" (Luka, priča 1.) koji izaziva osjećaj strahopoštovanja, koji je "tamo negdje gore" i o kojem se ništa ne zna (ako se uspoređi sa životopisnom bibliografijom *Kršne*). To je jedan od razloga što je filozofija *Hare Kršne* izazvala zanimanje među mladima koji su u stalnom samopropitivanju te očito teže bližoj, toplijoj i intimnijoj koncepciji Boga.

O razvoju *Hare Kršna* pokreta u Hrvatskoj pokušala sam doznati iz razgovora s Tomislavom Klasnićem, čije je duhovno ime *Sundarananda* i smatra se glavnim autoritetom vaišnavske misli koju predstavlja ISKCON na području Hrvatske. Namjera mi je bila doznati kronološki razvoj pokreta i evidenciju broja sljedbenika u fazama pokreta.

Prvi misionar pokreta *Hare Kršna* u Hrvatskoj bio je *Bakti Tirtha Swami* i to 1975. godine u Splitu, gdje su prvi put predstavljene *Prabhupadove* knjige hrvatskoj, onda jugoslavenskoj javnosti. Vedska literatura je prvi put na hrvatski jezik prevedena 1977. godine (*Isa-upanišad*) i tad se javljaju prva zanimanja za takvu vrstu duhovnosti. 1979. dolazi do neformalnog i aktivnog djelovanja *Hare Kršne* pod vodstvom *Vlade Radeka* iz Pule, koji dolaskom u Zagreb održava prva predavanja. Nakon godinu dana osniva se centar u Barutanskom jarku (*Sedlu*), a 1982. godine centar se registrira kao *Vjerska vaišnavska zajednica* s adresom u Tesličkoj ulici u Dubravi. Glavne aktivnosti bile su prevođenje vedske literature na hrvatski jezik i organiziranje predavanja u kojima ljudi mogu dobiti informacije o pokretu, o vedskoj religiji, teologiji i filozofiji.

Nakon toga centar se nakratko seli na Pantovčak da bi onda duže egzistirao u Pregradi, u Zagorju i to 5-6 godina. Slijedi razdoblje osnivanja centara u tadašnjoj Jugoslaviji: *Ljubljana, Sarajevo, Beograd*. 1991. godine bhakte se iz cijele Hrvatske sele u Zagreb na Bizek. Po riječima *Sundaranande*, tu započinje demografska eksplozija *Hare Kršne* pokreta. Poslije se otvaraju centri u cijeloj Hrvatskoj: *Split, Rijeka, Osijek, Čakovec*.

---

⁴ <http://www.vvz.hr/hindu.htm>.

⁵ <http://www.vvz.hr/hindu.htm>

Na početku se djelovanje *Hare Kršne* temeljilo na hramskom životu — orijentirali su se na mlađu populaciju koja se odlučila za život u hramu i prihvatila vodstvo duhovnog učitelja (inicijaciju). "Zreliji ljudi", po riječima *Sundaranande*, dolazili su na nedjeljna predavanja. U tom razdoblju sljedbenici *Hare Kršne* dijele se na inicirane bhakte — svećenike koji žive isključivo u hramu, i *simpatizere*, koje evidentiraju na temelju prodanih knjiga, dopisivanja i posjećivanja nedjeljnih predavanja i organiziranih festivala. Godine 1996. dolazi do osnivanja kongregacija, što znači da se osnivaju sustavi edukacije koji omogućuju članovima da žive normalnim svjetovnim životom, ali *Hare Kršnu* odabiru kao svoju religiju. Inicirani bhakta ne mora više biti svećenik, može osnovati obitelj i voditi normalan život.

U razdoblju od 1975. do 1980. evidentirano je 4 ili 5 iniciranih bhakta na području Hrvatske. Od 1980. do 1990. bilježi se porast na nekih 30-40 iniciranih bhakta i oko 250 simpatizera (na području Jugoslavije sveukupno oko 500 sljedbenika). U tom razdoblju bilo je dosta nesuglasica s tadašnjom vlašću; bili su pod stalnom prismotrom, dolazilo je do ispitivanja i privođenja bhakti. Razdoblje od 1990. do 1993. obilježeno je kao najveća ekspanzija *Hare Kršne* dotad: 100 iniciranih bhakti i 7 000 simpatizera evidentirano je prema posjećenosti festivala održanog u Domu sportova 1993. godine. Nakon te manifestacije dolazi do upletanja Crkve, koja u tom razdoblju ima "enormno velika prava" (*Sundarananda*, intervju). Pokret *Hare Kršna* dobiva status udruge: ne mogu više predstavljati vjersku znanost u akademskim krugovima, školama, a smanjena su im "druga prava u smislu njihova djelovanja". Po navodu *Sundaranande*, tada započinje sustavna "antipropaganda koja i dan danas traje isključivo zbog konkurencije, jer ukoliko bi naša konkurencija bila istinita njihov bi život bio prilično materijalistički." Stvara se loš ugled pokreta — ljudi ih više ne prihvaćaju "sa totalnim oduševljenjem" (*Sundarananda*, intervju) kao 1992. godine, nego ih i "fizički žele ukloniti iz svog vidokruga, što je jedan od razloga stagnacije pokreta u razdoblju 1993.-1996., kad je evidentirano 150 iniciranih bhakta i oko 4 000 simpatizera (festival održan u maloj dvorani Doma sportova 1996.). Drugi je razlog stagnacije bila preintenzivna prezentacija, koju članovi nisu mogli slijediti (posjećivanje domova diljem Hrvatske). Sve to dovodi do sustavne organizacije kongregacijskih članova i do nove "demografske ekspanzije" pokreta.

Do ponovne stagnacije, kako navodi *Sundarananda*, dolazi 1998.-2000. i to zbog "unutrašnje krize". Sadašnja evidencija broja bhakti, smatra on, jako je optimistična: 300 iniciranih bhakti-svećenika, od kojih je oko 100 otišlo izvan Hrvatske na edukaciju, 1000 članova koji čine kongregaciju (15 male djece koji su od rođenja u *Hare Kršna* pokretu) i oko 10.000 simpatizera.

No struktura sljedbenika očito se promijenila. Na osnovi promatranja pokreta "izvana" i intervjuja mogu zaključiti da više nisu aktualni adolescentskoj populaciji kao u razdoblju 1990.-1998., kada dolazi do najvećeg odljeva mladih u pokret *Hare Kršnu*. Pokret je u laganom porastu, što možemo vidjeti po brojkama sljedbenika, ali na poseban način: članovi kongregacija, naime, osnivaju obitelji koje svojim proširivanjem povećavaju i broj sljedbenika (15 male djece).

Upitno je, međutim, koliko su članovi kongregacije stvarni i istinski sljedbenici jer pokret zagovara pridržavanje rigoroznih propisa i pravila (zabranjuje jesti meso, ribe, jaja), suzdržavanje od intoksikacijskih proizvoda (kava, cigarete, droge...), zabranjeno je kockanje, seks prije braka, a i u braku samo u funkciji proširenja obitelji... Takva je pravila danas jako teško slijediti i pitanje je koliko istinski neki pristupaju svemu tomu i koliko je, primjerice, mladi čovjek spreman potpuno napustiti svjetovni život i posvetiti se Bogu i molitvi.

AKTUALNOST HARE KRŠNA POKRETA

Razdoblje 1990.-1993. bilježi najveću ekspanziju pokreta *Hare Kršna*, što govori o poljuljanosti dotadašnjeg načina života i o gotovo očajničkoj potrazi za novim uporištem. To je i vrijeme u kojem religija postaje jednom od glavnih oznaka nacionalnosti i ključna točka kulturalne diferencijacije pa time i djelomično instrumentaliziranog shvaćanja vjerničke prakse. Crkve su bile pune "novopečenih" vjernika koji su tim "preobraćenjem" nadoknađivali prazninu u svojem osjećaju podobnosti društvenom trenutku. U tom razdoblju katolicizam postaje glavnom "duhovnom hranom" i svi ostali duhovni pokreti uglavnom odlaze u drugi plan. Crkva počinje sve intenzivnije kreirati javno mišljenje. U prilog tomu je izjava *Sundaranande*, koji tvrdi da se sve drastično mijenja od 1993. godine. Stvara se bauk od *Hare Kršne* pokreta samo zato što, po riječima *Sundaranande*, *crkva stvara jedan sistematski program za njihovo fizičko udaljšavanje iz svog vidokruga*⁶ sa "apsolutno diletantskim pristupom teologiji koji nije akademski nego ekskluzivno isključiv" (*Sundarananda*, intervju).

S druge strane, upravo takva politička i religijska situacija ide u prilog pokretu *Hare Kršna* kao alternative katolicizmu.

... na misi... to mi je bilo najgore iskustv... takvo 'baljezganje' ja nisam mogao podnijeti... Baš fizički mi je bilo zlo... Imam sve te pričesti i krizme i sve te gluposti... Kak da ja idem Isusu kad ja ne znam kako on izgleda,... kaj radi? Sjedi ocu s desna!... Daj, recite mi! Tko je on? Sinko, ne možeš t... sve on... ne možeš... sveti duh ovo-ono... ne možeš ti to shvatiti... Naš um je bijedan,... mi smo požudni... Onda sam vidio svi ti tipovi gore... mi smo pohlepni, požudni, sebični,... to mi je bilo prvo razočarenje (Luka, priča 1.).

Mladim ljudima razočaranim u Crkvu, revoltiranim dvoličnošću javnoga diskursa, najjednostavnija i najpristupačnija alternativa u tom trenutku bio je pokret *Hare Kršna*. Nisu morali puno tražiti, dosta je bilo da izađu na ulice i trgove svojih gradova.

Od toga doba, negdje do 1998., slijedom društvenih promjena i klime vezane za shvaćanje religioznih sloboda, dolazi do opadanja zainteresiranosti adolescenske populacije za *Hare Kršnu*. Ostali potisnuti duhovni pokreti, međutim, ponovno

⁶ Izdvaja crkvu na Svetom duhu (intervju).

oživljavaju te *Hare Kršna* postaje tek jednim od mnogobrojnih duhovnih alternativa. Populacija mladih ljudi koja se priključila pokretu *Hare Kršna* odrasta i nastavlja svoju potragu.

Unatoč neuspjehu da dobijem odgovore na svoja pitanja, to me nije obeshrbrilo da se i dalje posvetim avanturi kako bih što "bolje" percipirao i sudjelovao u okruženju koje se zove život (Neven, priča 3.).

Mladi ljudi koji su napustili fakultete, zaposlenja nakon 10 i više godina ostaju na cesti socijalno neprilagođeni te duboko frustrirani u svoje religiozne idole i ideale (Ivan, priča 4.).

ROŽMAN-FENOMEN

Drugim riječima, razlozi opadanja popularnosti "*Hare Kršna*" u isto vrijeme su i razlozi pojave *Rožmana* i *Prema Vrndavana Matha centra*. Adolescentska populacija zasitila se *vaišnavske* misli predstavljene na uobičajeni način, a *Rožman* uvodi moderniji i svježiji način tumačenja. Nesuglasice i sukobi unutar samoga pokreta *Hare Kršna* uzrokuju odlazak velikog broja članova (pa i samog *Gopala*) i osnivanje *Prema Vrndavana Matha centra*. Nadalje, *Rožman* iskušava manje rigorozna pravila i norme te smanjuje preveliku izoliranost od svjetovnog života.

Razlozi osnivanja *Prema Vrndavana Matha centra* kod svih su članova bili slični. Prvo, pokušaj da se iznađe bolja komunikacija unutar sljedbenika:

Već na početku mog života u hramu prvobitni entuzijazam je naglo splasnuo. Uzrok je bio bahat i "s visoka" odnos starijih sljedbenika prema mlađim i novim sljedbenicima, prema kojima nisu pokazivali mnogo razumijevanja, a posebno po pitanjima filozofije i drugačijeg pogleda na teme i probleme s kojima su se svi unutar pokreta susretali. Ukupno nakon tri mjeseca ulaska u hram, odlučio sam napustiti pokret Hare Kršna (Neven, priča 3.).

Na meti je i preizrazita hijerarhija koja stvara hladnu i umjetnu atmosferu:

... to je Auschwitz... Hitler je bio bolji od Kršne!!! To je najluđe!!! Čak je i Hitler dao svojim gestapovcima ovlasti i moć, ne! (Luka, priča 1.).

Nadalje, slijepo pridržavanje pravila bez razumijevanja na posljetku je dovelo do otpadničkog ponašanja:

Većina ih nakon nekoliko godina ovakvog režima prekrše gotovo sve principe i čak završe u vodama homoseksualizma, pedofilije i droge. Čak je i veliki broj takozvanih učitelja postalo pedofilima, homoseksualcima ili se odali prostituciji i drugim tekovinama materijalističke civilizacije. Takve situacije su prisutne uglavnom zbog nepravilnog razumijevanja seksualnosti i njenog osuđivanja u ime Veda, što je notorna glupost... Zbog mnogobrojnih afera te odlaska glavnog europskog učitelja Swamija Višnupada, koji je dugi niz godina, što je bila javna tajna, posjećivao psihoterapeuta i imao nekoliko ljubavnica, a na posljetku se oženio s vlastitom učenicom te napustio

pokret sa pozamašnom količinom novca, pokret je kompletno diskreditiran u javnosti! (Ivan, priča 4.).

... U Švedskoj u hramu, predsjednik hrama je redovito posjećivao svoju kćer, imao je seks sa njom... i to se zna... al' nemoš' ti to njemu reći, on je autoritet... (Luka, priča 1.).

Sljedbenicima počinje sve više smetati i "kriva" interpretacija originalnih tekstova.

Izvorna filozofija vaišnavizma odnosno kultura boga Kršne... u Indiji se tumači na dijametralno suprotan način od ovoga kojeg takozvani sljedbenici na Zapadu provode. Tako da Hare Kršna pokret na Zapadu indijski filozofi i religiozni velikodostojnici ne shvaćaju ozbiljno te im je naprosto smiješno. Nakon smrti osnivača njegovi nasljednici odbijaju svaku suradnju sa indijskim učiteljima i postaju takozvani gurui kojima je glavni cilj zaraditi što više novaca prodajući knjige i ostalu religioznu "opremu" te prikupiti što više sljedbenika i obožavatelja... (Ivan, priča 4.).

Razočaran politikom i krivom interpretacijom filozofije ISKCON-a, Damir Rožman ili "Gopal Prema das, učenik om Visnupada 108 Paramahansa Sri Srimad Bhakti Vaibhava Puri Gosvami Maharaja, istaknutog učenika Srila Bhaktisiddhanta Saraswati Thakure" (*Druga faza* 2001:28) osniva centar *Prema Vrndavana Matha* u Samoboru 2001. godine. Razlog osnivanja je "održavanje izvorne misije Srila A. C. Bhaktivedanta Swamija Prabhupade i njegovih učenja koja su se od njegova odlaska, u društvu koje je osnovao, poprilično iskvarila te pružanje utočišta iskrenim bhaktama željnih Sri Kršninog društva kojima su iz nekih razloga onemogućeni duhovni razvoj i napredovanje prema Goloki i čistoj ljubavi" (*Druga faza* 2001: 28).

Prema Vrndavana Matha pruža edukaciju u bhakti-yogi, svjesnosti Kršne, potrebnu duhovnu literaturu, izravne informacije s Goloke, duhovni ugođaj i ono najvažnije, nesebičnu ljubav s ciljem razvoja bezuvjetne ljubavi prema Kršni i ostalim stanovnicima Vrndavana, očišćenje od svih demona koji se nalaze u našim srcima "omogućavajući na taj način naš povratak kući, natrag voljenom Kršni" (*Druga faza* 2001:28).

Inače inicirani učenik *Visnupada*, razočaran u svoga gurua, odbacuje nadređene autoritete iz grane *Prabhupada*, odlazi u Indiju i preuzima inicijaciju duhovnog učitelja *Puri Maharaja*, koji potječe iz iste duhovne škole kao i *Prabhupada*, ali druge učeničke grane.

Tim svojim činom biva protjeran iz ISKCON-a uz *Krisnanadu*, *Luku Rocca*, *Gauranga dasu* i *Predraga Petrovića* zbog nepoštivanja autoriteta i propovijedanja "koje je u suprotnosti s učenjima Srila *Prabhupada*" (*Druga faza* 2001:8). "Budući da stalno naglašavaju da vide Kršnu i pričaju s Njim, što čisti bhakte nikada na taj način ne izjavljuju, tim u stvari slave sebe, a ne Kršnu. Takvim djelovanjem šire principe nereligije, manipuliraju bhaktama početnicima u svjesnosti Kršne i štete ugledu ISKCON-a Zagreba" (*Druga faza* 2001:8). Odluka je donesena 27. 3. 2001. na sastanku proširenog sastava LV-a zagrebačke yatre.

Njegovo propovijedanje izostavlja intelektualne priče, temelji se isključivo na osjećajima — težnja je otvoriti srce i zaboraviti um. On jedino vjeruje u osoban odnos s Bogom i u ostvarenje tog odnosa. Za to je, smatra on, potrebna iskrena želja; moramo ga osobno pozvati kao prijatelja, bez strahopoštovanja, bez pravila i propisa, spontano i s iskrenom ljubavlju.

Da bi se taj proces iskrene želje pokrenuo, prvo se moramo promijeniti:

Vječno lutamo u materijalnim univerzumima, sve zbog sebe i svoje sebičnosti... Ostat ćete sami i nesretni. Plakat ćete od tuge i tražiti utočište u istima poput vas. Nemojte biti sebični! U hramu vašeg srca čekaju vas Šri Radha Govinda. Molite im se i plaćite za ljubavlju, jer mi ne znamo što je ustvari ljubav... čak i malen iskreni početak pjevanja Šri Krišnih svetih imena, bez uvreda uzrokovat će da maleni zlatni potocić probije tvrdi omotač našeg kamenog srca i počne teći kroz gustu šumu čudesnog drveća i cvijeća obasjanim bojažljivim zrakama sunca koji tek jedva da prodre do dna (Druga faza 2001:17).

PREMA VRNDAVANA MATHA

Prema Vrndavana Matha broji oko 18 sljedbenika i 50 simpatizera od 18 do 25 godina. Sjedište im je u Kranjčevićevoj 25 u stanu Luke Rocca, koji je njihov glasnogovornik, a raspoređeni su i u stanovima diljem Zagreba. Na osnovi promatranja u njihovu vlastitom okruženju mogu ih podijeliti na dvije skupine:

Prvo su mladi u fazi intenzivnog samoispitivanja i traženja odgovora.

... Gopal nam je sve to razotkrio... od onda sam se promijenila i mijenjam se svaki dan... i to je tako predivno... Sada gledam... Što radim? Koji je smisao života? Prije sam se uvijek pitala što sada? Vidim kakva sam sebična i svakakva... Kako da to promijenim?... Trudila sam se, ali nisam imala ljude oko sebe koji su mi pomagali, nisam o tome mogla čuti nigdje... Kada si okružen ljudima koji isto to žele... koji su takvi... onda je to prekrasno... jedni druge pomažemo... (Ivančica, priča 2.).

"Starija populacija" u prvome je redu, pak, razočarana politikom i organizacijom ISKCON-a te izokretanjem izvornih tekstova u svoju korist. Primjerice, *bagavan* ("onaj koji posjeduje sva obilja", *Kršna*) preveden je kao "vrhovna božanska osoba", "što možeš već vidjeti kao neko strahopoštovanje a bagavan nije strahopoštovanje, to je mali dječak, pastir *Kršna*" (Luka, priča 1.).

Rožmanovo okruženje nudi nešto posve drugo:

... s njim sam diskutirao i onda jednostavno on mi je dao odgovor na sva moja pitanja koja sam tražio i ISKCON-u i nitko mi nije mogao odgovoriti na to... I onda sam ja vidio da on stvarno priča sa Kršnom neprestano... jer kada bi ja njemu postavio pitanje on bi meni odmah dao odgovor... Ne bi uopće razmišlja... a to su pitanja na koja mi nitko nije mogao dati odgovor... ja sam tu vidio osobu koja mi je stvarno u jednoj

sekundi sve razjasnila, tako da m se otvorio jedan cijeli horizont... Ja sam bio presretan... (Luka, priča 1.).

Promjena je i u odnosu prema suhoparnim pravilima i propisima: "*Pozovimo Kršnu u naše srce i naš život! Zar vam nije dosta slijeđenja izvanjskog suhoparnog procesa? To nije ono što je želio Srila Prabhupada. Nemojmo ga vrijeđati.... ne smijemo dopustiti da pravila i propisi postanu sve u svemu. Ona nas trebaju dovest do predanog služenja s ljubavlju. Pravila i propisi su sluge predanog služenja s ljubavlju*" (Druga faza 2001:5-6).

Tamo su to pravila koja se moraju strogo poštivati, a kod nas ti jednostavno vlastitim iskustvom dolaziš do spoznaje da ti to ne bi trebao raditi ili bi trebao raditi! Kod nas nema strogih zabrana. Kada te guru Gopal inicira, onda ti on kaže što bi trebao napraviti... ti možeš raditi što god ti želiš. Ali, ti osjetiš što je dobro, a što nije! (Luka, priča 1.).

ISKCON je burno reagirao na njihovu kritiku osuđujući ih za nepoštivanje procesa *bhakti-yoge*, koju je donio *Prabhupada*, za nedostatak pravog znanja i za vrijeđanje bhakta, što je najveća uvreda po *vaišnavskim* propisima:

*Sam Srila Prabhupada nikada nije rekao kako lideri hramova i drugih projekata mogu imati realiziran i personalan odnos s Kršnom, što više postavio je za lidere mnoge osobe koje nisu imale realiziran taj odno... Smatraju kako su njihove realizacije iznad autoriteta spisa. Govore da je *vaidhi-bhakti* (slijeđenje pravila i propisa duhovnog života navedenih od strane autoriteta naše samopredaje) izvanjski suhoparan proces čime vrijeđaju proces *bhakti* i obezvrijeđaju Srila Prabhupada koji nam je i dao taj proces povratka kući Bogu... misle kako propagiraju *raganuga-bhakti* (spontano-predano služenje), iako uzimajući u obzir njihovo djelovanje, nemaju realiziranog znanja u tom procesu i zapravo u taj proces uvode svjetovne i *sahajijske* ideje. Usmeno tvrde kako pričaju s Kršnom i neprestano pjevaju Sveto Ime. Osoba koja na taj način ima odnos s Kršnom i Svetim imenom pravilno djeluje u svom odnosu prema Kršni. No može se vidjeti kako kritiziraju druge *Vaišnave* i javno slave sebe i osobe poput *Gopal*-prema *dasa* kojemu je već od prije zabranjen pristup javnim i hramskim programima (Druga faza 2001:8).*

Rječju, glavni razlozi dolaska u centar Prema Vrndavana Matha su potraga za "originalnom pričom", pokušaj ostvarenja odnosa s Bogom, intimnosti s Božanskom osobom, odnosno osobama. Tim ostvarenjem dolaziš u duhovni svijet i bivaš okružen duhovnim osobama: Kršna, Isus, Šiva, Višna... To je cjelodnevno iskustvo društva božanskih osoba koje u ovom materijalnom svijetu doživljavaš kao "vizije". Zbog tih svojih "vizija" protjerani su iz ISKCON-a, dignuta je velika prašina u medijima i javnosti. Priznati psihijatar Vladimir Gruden izjavio je za Večernji list da je osoba koja "igra košarku s Isusom" obuzeta sumanutim religioznim idejama (što inače spada u područje shizofrenije) i da je takva osoba duševni bolesnik. Ako se te "vizije" nameću

psiho-labilnim osobama, onda dolazi do inducirane psihoze i to je opasno, te tu treba reagirati kao kod svake epidemije.⁷

Ali što oni sami podrazumijevaju pod "vizijama" i kako ih objašnjavaju?

... On je među nama... to bi bilo nasilje... ljudi su postali ljudi jer su pobjegli iz kraljevstva... oni ga ne žele vidjeti. Onda bi bilo nasilno da ga svi vide, a ne žele ga vidjeti... trebaš prvo snažnom željom promijeniti svoj karakter... i onda ćemo sve moći vidjeti!... komunikacija u srcu, znači jednostavno putem tih emocija u srcu... jednostavno postaviš pitanje i oni (osobe iz duhovnog svijeta) ti daju potpunu sliku toga, kompletno te emocije, ti doživiš u srcu i zapravo proživiš odgovor... Kršna ti nešto kaže, ali to čuješ ali ne na uši,... ali čuješ! I to dolazi iznutra. To bi bio jedan nivo komunikacije. Drugi nivo je osjećaj, dakle ako pitaš nešto o Kršni, onda dobiješ odgovor u obliku jakog osjećaja. Treći nivo komunikacije ili realizacije odnosa sa Bogom bila bi savjest. Što je grižnja savjesti? Ti znaš da si nešto krivo napravio, znaš što bi bilo dobro, a nisi to napravio!!! I onda čuješ "unutrašnjeg svjedoka"!!! Kršna (Luka, priča 1.).

Navodi još jedan oblik komunikacije koji je najrjeđi — sposobnost percipiranja Kršne:

... ali to se dešava tek onda kada Kršna dobije potpuno povjerenje da se neće povrijediti s njim... jer kada se Kršna pojavi u ovom svijetu, izvana on je toliko čist da ti na njemu voliš sve svoje nedostatke... ali to je čistoća koja te ubija jer ti vidiš koliko si nečist...Kada ti pročistiš sebe, kada postaneš već nalik njemu, onda se sve više i više otkriv... (Luka, priča 1.).

Pod "vizijama", mediji i javnost podrazumijevaju samo četvrti oblik komunikacije ili ostvarenja odnosa sa božanskom osobom — percepciju Kršne ili neke osobe iz duhovnog svijeta (Isusa, Višnua, Šive...). Stalni oblik takve komunikacije navodno ima samo Gopal ili Rožman. Kako kaže Ivančica (priča 2.): "meni nije bitno da vidim Kršnu izvana... bitno je što osjećaš za njega... vidiš ga u snu, u meditaciji... ako ga želiš vidjeti, vidiš."

Hajka podignuta oko njihovih "vizija" na posljetku pridonosi održavanju njihove "originalne priče" i privlačenju novih poklonika. No, propovijedanje po kućama iziskuje diplomatske načine i domišljanja. Jedna od takvih tehnika je da se započne priča o Isusu pa tek onda "ubaci" Kršnu. Ponekad međutim ni ova taktika ne pomaže.

Neki uopće neće čuti za Isusa, za ništa... onda zalupe vratima i kažu, mi smo kršćani i ništa!! Ali mi njima baš i ne pričamo o Kršni. Mi im više pričamo o Isusu,... ali to i vidimo... čim netko ima... osjeti privlačnost prema Isusu,... onda mu mi pričamo više o duhovnom svijetu, o Kršni. Dijelimo sličice... 'želimo pokloniti sličicu, ako nam želite dati neki milodar, malo pomoći našoj misiji,' Oni malo zainteresiraniji... s njima više pričamo... tako je i došla većina ljudi... (Ivančica, priča 2.).

⁷ <http://www.realtimeassholes.com/tekstovi/rozman5.htm>

BOLESNA DUŠA ILI RELIGIOZNI GENIJE

Društvo ga gleda kao "bolesnu dušu", a njegovi sljedbenici kao "religioznog genija". Što je on ustvari i može li se to uopće objektivno ocijeniti?

Radi se o psihotičnim projekcijama jedne bolesne osobe kojoj se granica između svjesnog i podsvjesnog negdje usput izgubila (što bi odgovaralo definiciji shizofrenije) i koji svoju demagošku sposobnost uglavnom koristi kao svoj ego-trip, uživajući u financijskim, emotivnim, a i fizičkim zadovoljstvima svojih sljedbenika (Ivan, priča 4.).

Uvijek postoje glavna struja i devijacija. Odnosno ljudi koji nisu uspjeli pročistiti svoje motive i usmjeriti se na esenciju, tj. duhovni razvoj jednostavno iskoriste mogućnost ili neki sistem da bi ispunili svoje materijalističke motive. Rožman je jedna kombinacija tog sa jednim oblikom patologije. Iskrivio je kompletno vedsko učenje da bi mogao privući određenu vrstu sljedbenika i ispuniti određene ciljeve koji su vrlo očigledni i jasni. Jednostavno nije mogao prihvatiti određene visoke moralne standarde već ih je izokrenuo da bi imao opravdanje da je on autentičan spiritualist. To koristi da bi dobro živio i to na vrlo nezakonit način. Financiraju se od prodaje mirisnih štapića za koje nemaju nikakvu firmu registriranu i to sve na crno uglavnom. I kroz razne vrste prošnje koja je u biti laganje — za operacije, za ovo, za ono, za takve izmišljotine (intervju sa Sundaranandom).

ZAKLJUČNO

Tražeci nekakve kriterije za religiozno iskustvo koje vrijedi na Zapadu, odlučila sam se za *Williama Jamesa* i njegovo djelo *Raznolikosti religioznog iskustva*. Religija ovdje predstavlja iskustva pojedinaca, djelovanje i osjećaje u "... samoći sve dok oni sami vjeruju da su u vezi s nečim što smatraju božanskim" (James 1990:219). Pojam božanskog u ovom kontekstu shvaća se kao objekt naše svijesti u koji vjerujemo da postoji (realno ili irealno) i koji putem naših stavova (emocionalnih, moralnih, praktičnih, religioznih) u nama izazivaju određene reakcije. Poznata je činjenica da je reakcija izazvana zamišljenom prisutnošću ponekad snažnija od reakcije izazvane osjetilnom prisutnošću. Na temelju promatranja *Rožmana* i slušanja njegovih lekcija mogu zaključiti da on nikako ne spada u religiju "bolesnih duša", barem po Jamesovim kriterijima, gdje to podrazumijeva osobe koje zlo doživljavaju kao vlastitu neprilagođenost okolini, kod kojih se javlja nesposobnost osjećanja radosti ili melankolija i poricanje svake sreće.

Rožmana bih prije smjestila u drugu krajnost, u "religiju zdravodušja", u kojoj je dokaz istinitosti religioznog uvjerenja sreća. On je cijelo vrijeme nasmijan, priče su mu vedre i vesele, s dozom humora. Njegovo euforično raspoloženje koje se odražava na njegove sljedbenike također može biti jedan od načina negiranja stvarnosti i neprilagođenosti s okolinom. Taj vječni optimizam može postati veliki patološki problem — nemogućnost osjećanja žalosti ili kratkotrajne poniznosti (James 1990:56). Jer, zašto

bi osjećaj žalosti, tuge i depresije bio bezuvjetno loš? On nam može pružiti uvid u najdublje razine naše svijesti, možemo upoznati sebe u jednom drugom svjetlu.

Je li je Rožmanovo religiozno iskustvo rezultat neprilagođenosti okolini i jake želje za srećom? Ili je možda "originalna priča" za obmanjivanje izgubljene mladeži i dobar izvor prihoda? Možda je on samo shizofrenična osoba s jakim karizmom? A možda stvarno novi prorok s "pravim religioznim iskustvom?"

Mislim da su to preopćeniti sudovi i preuveličana pitanja. I najveći luđaci katkad se smatraju svecima, a sveci najvećim luđacima. Prema Jamesu, pravo religiozno iskustvo svjedocima se uvijek činilo kao krivovjerje, a prorok kao usamljeni luđak. Ako se izvorna doktrina proširi i na ostale i ako nadvlada svoje "progonitelje", onda sama po sebi postaje pravovjernom. Religija, ali kao individualna osobna funkcija, sama sebe potvrđuje.

U *Rožmana* je njegova "religija" još jako mlada. Tijekom vremena pokazat će pravo lice i vrijednosti koje sada proklamira. Organizacija još nema puno sljedbenika pa ni potrebe za hijerarhizacijom, koja obično uguši "individualnu religiju." Kontroverznim spaljivanjem knjiga odbacuje sve autoritete *vedske filozofije*, osniva svoju misiju koja je, smatra on, originalna i koja se ne spominje nigdje u vedskim, tj. religioznim spisima. Uspostavlja svoje vrijednosti i svoje norme ponašanja koje se temelje na iskrenom otvaranju srca. *Rožman* je religiozna osoba pojačane senzibilnosti, koja se očituje stalnom euforijom i realizacijom odnosa sa svojim "božanskim vizijama, osoba koja se potpuno predala svojim idejama i na temelju kojih djeluje (barem "na van").

Realni problem u svemu tome je odvlačenje mladih ljudi iz društvenih obveza, napuštanje obitelji, škola, fakulteta, gubljenje interesa za zaposlenjem, neka vrsta izolacije od socijalne okoline u kojoj žive. Ali valja postaviti pitanje zašto mladi imaju potrebu za takvom vrstom izolacije? Zašto odgovore na svoja pitanja nalaze "tamo", a ne u društvu u kojem žive? Ne može *Rožman* nekoga "zaluditi" ako pojedinac sam to ne želi — njegovi sljedbenici su svi punoljetne osobe koje su dobrovoljno došle do njega i koje su svoj život podredile njegovim idejama.

Mislim da prije svega moramo poštivati njihovu slobodu izbora i njihov način življenja. Pravi problem ustvari "leži" u njima. Oni su napustili domove, škole, fakultete, oni su se izolirali od svoje sredine i pitanje je jesu li spremni nositi odgovornost svojih postupaka. Hoće li jednog dana žaliti za "izgubljenim vremenom" i okriviti sve oko sebe — *Rožmana*, društvo, obitelj ili će to sagledati kao životno iskustvo iz kojeg mogu puno naučiti i koje će moći primijeniti u daljnjem životu.

LITERATURA I IZVORI

GOSWAMI, Satsvarupa (1994): *Prabhupada*. The bhaktivedanta book trust, Zagreb.

GRAKALIĆ, Marijan (1994): *Duhovnost novog doba*. Arkadia: Reta, Zagreb.

JAMES, William (1990): *Raznolikosti religioznog iskustva*. Naprijed, Zagreb.

KUNG, Hans (1994): *Kršćanstvo i svjetske religije*. Naprijed, Zagreb.

PRABHUPADA, Swami (1992): *Kršna — izvor sveg zadovoljstva*. Garuda, Rijeka.

ROCCO, Luka (2001): *Druga faza*, fanzin za širenje istine i ljubavi, broj 2, Zagreb, travanj 2001.

GRADA

Ivan, terenski zapis.

Ivančica, terenski zapis.

Luka, terenski zapis.

Neven, terenski zapis.

Sundarananda, terenski zapis.

Globus, 9.11. 2001., Zagreb.

Slobodna Dalmacija, 30.10.2001., Split.

Večernji list, 25.11. 2001., Zagreb.

<http://pab52.../referendumfrm5.showMessage?topicID=40.topi>

<http://realtimeassholes.com/tekstovi/rozman5.htm>

<http://www.vvz.hr/hindu.htm>

THE ROŽMAN PHENOMENON

Summary

The political and social turmoil, and the age in which the existing values are being questioned lead to the creation of some specific social phenomena. This paper shows the media context of the *Rožman phenomenon*, but also the individual testimonies of the members of this controversial movement, by comparing the social and the political situations in Croatia with the development of the *Hare Krsna* movement.

Keywords: anthropology of religion; contemporary religious movements; Croatia

Translated by Sanja Kalapoš Gašparac